

Objektově orientované programování

Úvod

Motivace na začátek ...

- asi na druhém cvičení ...

```
#define MAX 50
```

```
int vloz(int *n, int *pole, int prvek)
{
    if (*n < MAX)
    { pole[(*n)++] = prvek; return 1; }
    return 0;
}
```

- hlavní program

```
void main(void)
{
    int n=0;
    pole[MAX];

    vloz(&n,pole,3);
}
```

Co nám na tom vadí?

- počet prvků pole `n` a vlastní pole pro uložení dat není svázáno
 - lze vyřešit deklarací struktury
- hodnotu `n` lze měnit kdykoliv (např. omylem při chybě programátora); správně by měla být měněna pouze při operaci `vlož`; jinak není zaručena konzistence dat (logická správnost)
 - potřebovali bychom mechanismus, který by zakázal měnit hodnoty proměnných mimo funkce s daty pracující
- určitá nesvázanost operací a dat

**Tyto mechanismy, kromě dalších, nabízí
Objektově orientované programování
(OOP)**

Imperativní programovací styl

- klasický programovací styl používaný v době vzniku prvních vyšších programovacích jazyků
- těžiště programování je v *tvorbě algoritmů nad (relativně) jednoduchými daty* (pole, matice, texty,...), data hrají podřadnou roli, odpovídají matematické formulaci (abstrakci) úlohy

- při tvorbě programů se často používá metoda dekompozice - rozklad problému na jednodušší činnosti (funkce) - návrh *shora - dolů*
- abstraktním popisem dílčích činností jsou procedury a funkce (***strukturované programování***)
- velmi vhodné pro řešení matematických úloh (k jejichž řešení byly počítače určeny především)

- při rozšiřování aplikační oblasti nasazení počítačů (modelování, simulace, databáze) přestávaly *klasické přístupy a zejména datové struktury* vyhovovat potřebám programování - neumožňovaly vhodně popsat objekty reálného světa a zachytit vztahy mezi nimi (generalizace, specializace)

Proto vznikl objektově orientovaný programovací styl ...

Objektově orientovaný programovací styl

Jedna z definic:

Objektově orientovaný programovací styl lze označit jako obecný postup analýzy, návrhu a implementace programu, založený na přímém modelování (programovém popisu) objektů z reálného světa aplikace (včetně jejich vazeb a interakce) ve světě počítače s využitím prostředků pro abstrakci a hierarchizaci popisu.

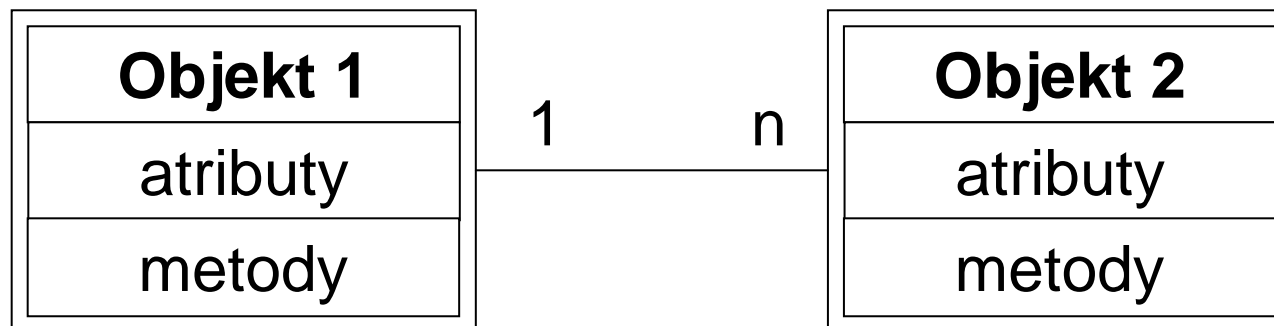
- modelem objektu z reálného světa je v aplikaci (programu) je datová struktura zvaná **objekt**
- objekt je charakterizován:
 - *informacemi o objektu* - jsou implementovány jako datové struktury (představme si proměnné) - v terminologii OOP se nazývají **atributy**
 - *typovými operacemi* prováděnými nad atributy (procedurami a funkcemi); nazývají se **metody**
 - někdy je implementována vlastní činnost (aktivita, „život“) objektu - *thready* v JAVě

- atributy a metody jsou úzce svázány (syntakticky i sémanticky); **objekt** je zapouzdřením (encapsulation) atributů a metod
- objekty mezi sebou komunikují vzájemným voláním metod (říkáme též, že si předávají zprávy)

Objektově orientovaná analýza

- zjednodušeně: spočívá v hledání objektů v reálném světě a vazeb mezi nimi (viz systémová analýza)
- objekt: dvojice (**D**,**F**): **D** - atributy, **F** - metody
 - snažíme se identifikovat atributy, popíšeme je svým jménem a typem
 - metody popisujeme jménem, chování popisujeme v první fázi zpravidla slovně, později třeba konečným automatem

- měli bychom pamatovat i na výjimečné a chybové stavy
- výstupem objektově orientované analýzy je systémový popis pomocí ustálených diagramů (např. Codadova notace - viz ukázka, **UML**) nebo již definice objektů zapsaná v progr. jazyce

- více např. Richta: Softwarové inženýrství

Při objektově orientované analýze (a návrhu) jsou v popředí data, nikoliv algoritmy - ty navrhujeme až v poslední fázi

„Neptej se nejdříve, CO má program dělat, ale s ČÍM to má dělat!“

- pro usnadnění návrhu poskytují jazyky podporující OOP prostředky:
 - *dědičnost* - objekt (potomek) přebírá vlastnosti jiného objektu (od rodiče)
 - princip specializace
 - další vlastnosti potomka je možno dodefinovat nebo předefinovat
 - *polymorfismus* - „vícetvarost“ - stejná syntaktická podoba pro různé prvky - zajištěna mechanismem přetěžování funkcí (procedur) a operátorů
 - *genericita*

OOP v C++

- v C++ se zavádí nový datový typ pro popis objektů - **třída (class)**
- třídy deklaruujeme zpravidla v hlavičkovém souboru `.h`, vlastní implementace je oddělená v souboru `.cpp`
 - není třeba deklarovat nový typ pomocí `typedef`, protože jména struktur, tříd,... v C++ patří do stejného prostoru jmen jako jiné proměnné

- deklarace třídy v hlavičkovém souboru:

```
class Jméno_třída
{
    seznam atributů;
    seznam metod;
} ;
```

- abychom se vyhnuli potížím s vícenásobnými definicemi při vkládání hlavičkového souboru (některé překladače by mohly mít problémy), uzavíráme deklaraci do `#ifndef ... #endif`

Příklad:

Navrhneme třídu pro reprezentaci komplexních čísel.

- deklaraci třídy zapíšeme např. do souboru `komplex.h`

```
#ifndef KOMPLEX
#define KOMPLEX
class TKomplex
{
  private:
    float re, im; //reálná a imag. část
  public:
    void nastav(float real, float imag);
    float vrat_real();
    float vrat_imag();
    float velikost();
};
#endif
```

atributy

metody

Řízení přístupu (viditelnosti) k atributům a metodám třídy:

private

- soukromý, s atributy (metodami) nelze manipulovat mimo členské funkce (metodám a funkcím ve třídě se také říká *členské funkce*)

public

- veřejný, manipulace je možná kdekoliv

protected

- podobné jako private, používá se při dědění; s atributy (metodami) je možné manipulovat pouze ve členských funkcích a v potomcích (což nejde u private)

- není-li přístup vymezen klíčovým slovem, je automaticky (u atributů i metod) **private**:

```
class TKomplex
{
    float re, im; //jsou private
public:
    void nastav(float real, float imag);
    float vrat_real();
    float vrat_imag();
    float velikost();
};
```

Implementace metod

- obvykle se píše odděleně od deklarace, do zvláštního souboru

```
typ Jmeno_tridy :: metoda (parametry)
{
    kód
}
```

- soubor `komplex.cpp` bude obsahovat:

```
#include "komplex.h"
```

```
void TKomplex::nastav(float real, float imag)
{
    re = real; im = imag;
}
```

```
float TKomplex::vrat_real()
{
    return re;
}
```

- nepsaným pravidlem je, že atributy jsou **private** (nebo **protected**);
- je-li potřeba nastavit hodnotu „zvnějšku“, nadefinuje se metoda s názvem `set_`, resp. `nastav_`, např.

```
nastav_img(float img)
```

- hodnota atributu se získá voláním metody s názvem `get_`, resp. `vrat_`, např.

```
float vrat_real()
```


**Deklarací třídy a zápisem
implementace nevzniká žádný objekt!**

**To je pouze definice nového datového
typu, tj. předpis pro překladač, jak
mají konkrétní objekty daného typu
vytvořit!**

**Objekt je tedy proměnná typu třídy
(instance třídy).**

- implementaci jednoduchých funkcí lze zapsat již při deklaraci (tzv. **inline** funkce), překlad inline však není zaručen

```
class TKomplex
{
    float re, im; //reálná a imag. část
public:
    void nastav(float real, float imag);
    float vrat_real() { return re; };
    float vrat_imag();
    float velikost();
};
```

- klíčové slovo **inline** je možné uvést:

```
class TKomplex
{
    float re,im; //reálná a imag. část
public:
    void nastav(float real, float imag);
    inline float vrat_real() { return re; };
    float vrat_imag();
    float velikost();
};
```

- kód inline funkce je přímo vložen do programu místo volání instrukcí call

- pokud nazveme parametr metody stejně jako atribut, dojde k zastínění atributu; v takovém případě se na atribut odkážeme pomocí názvu třídy:

```
void TKomplex::nastav(float re, float im)
{
    TKomplex::re = re;
    TKomplex::im = im;
};
```

- jiná možnost je pomocí klíčového slova **this**; **this** je ukazatel na „sebe sama“, tj. obsahuje adresu *konkrétního objektu*, nad kterým je metoda vyvolána

```
void TKomplex::nastav(float re, float im)
{
    this -> re = re;
    this -> im = im;
};
```

Konečně ...

Jak to použijeme v programu?

```
#include "komplex.h"
```

```
void main()
```

```
{
```

```
    TKomplex c1, c2;
```

```
    c1.nastav(4, 3); c2.nastav(0, 0);
```

```
    cout << "Realna cast cisla je " <<
```

```
        c1.vrat_real() << endl;
```

```
    cout << "Velikost je " << c1.velikost() <<
```


```
    endl;
```

```
}
```

zde překladač vytvoří dva objekty
c1 a c2 typu (třídy) TKomplex

zde se volá metoda velikost()
nad objektem c1

- deklarace objektu:

```
TKomplex c1, c2;
```

- v tomto momentě vyhradí překladač paměťový prostor pro dva objekty (dvě instance), tj. pro dva atributy na každý objekt
 - počáteční hodnoty atributů nejsou definovány
- jinak řečeno, objekt je proměnná typu třída

- přístup k atributům a metodám

- *tečkovou notací* jako u struktur, např.:

```
c1.velikost()
```

- při volání metody je jí automaticky (skrytě) předán další parametr - ukazatel na konkrétní objekt, nad kterým je volána, zde `c1`

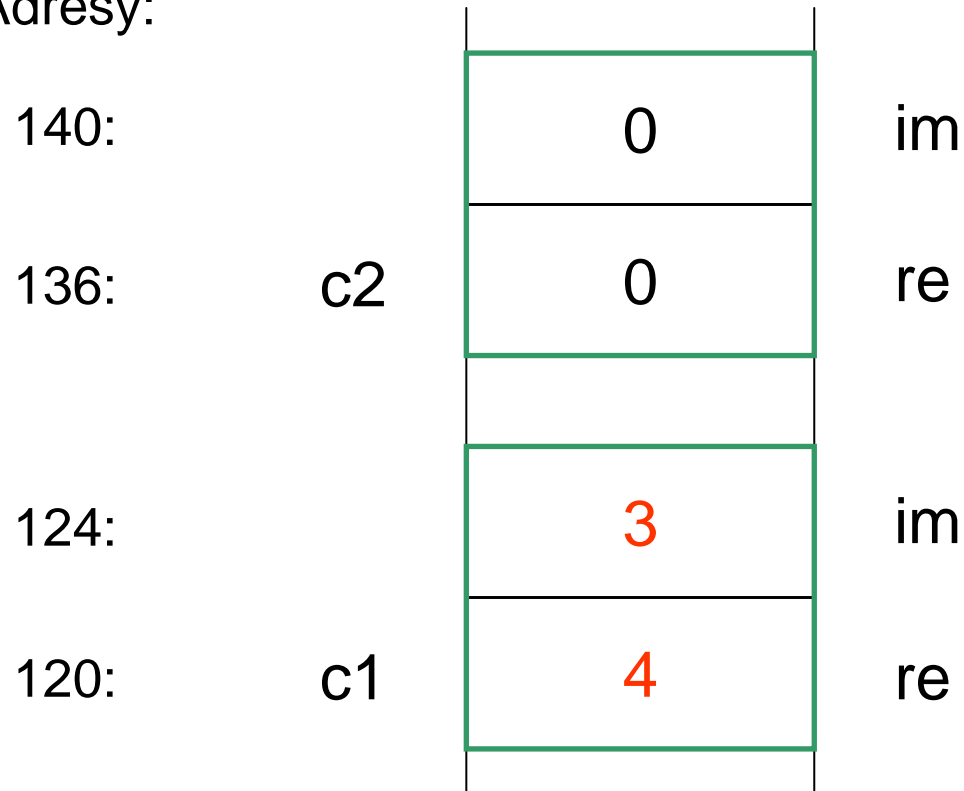
- hodnota ukazatele na „sebe sama“ je v metodě dostupná pomocí **this**
- po skončení programu, resp. při výstupu z bloku, jsou objekty `c1` a `c2` automaticky zrušeny (jsou ve třídě **auto**)

Poznámka:

- při deklaraci objektu je alokována paměť pouze pro atributy, metody jsou společné (kód je v paměti na jediném místě)!
- konkrétní objekt se také nazývá v terminologii OOP **instance třídy**

Objekty c1 , c2 v paměti

Adresy:

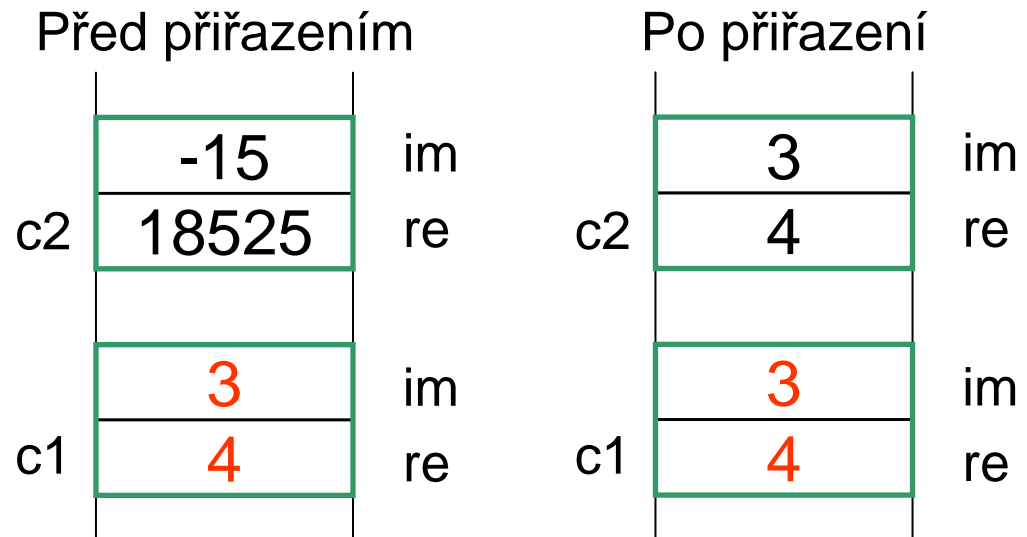

- při volání metody nad objektem, např. `c1.velikost()`, je metodě automaticky předána adresa objektu c1, tj. zde 120, je obsahem `this`

Přiřazování objektů

- objekty lze přiřazovat mezi sebou
- při přiřazení se provádí **bitová kopie objektů**
 - kopírují se hodnoty atributů

```
TKomplex c1, c2;  
c1.nastav(4, 3);  
c2 = c1;
```


Dynamická alokace objektu za běhu programu

- deklaruje ukazatel na objekt, alokuje pomocí `new`, k položkám přistupujeme pomocí `->`, dealokujeme funkcí `delete`

```
TKomplex *c3;  
c3 = new TKomplex;  
c3 -> nastav(5.2,4);  
delete c3;
```

Poznámky:

- při dynamické alokaci se musí programátor postarat i o dealokaci
- alokovat a dealokovat objekty lze jen pomocí `new` a `delete` (jsou pro tento účel přetíženy)
 - při použití `malloc` některé věci nefungují, např. volání konstruktoru, viz další hodina
- pomocí ukazatelů na objekty se realizují vazby mezi objekty - atributem je ukazatel na jiný objekt

Poznámky k řízení viditelnosti

- pokud jsou atributy nebo metody deklarovány jako `private` (viz atributy `re`, `im` ve třídě `TKomplex`), pak u příkazů

```
c1.re = 3;
```

```
cout << c1.re;
```

ohlásí překladač chybu, že nelze přistupovat k soukromým položkám třídy, pokud se tyto příkazy vyskytnou jinde než v členských funkcích

Rozdíl mezi `struct` a `class` v `C++`

- `struct` je v `C++` rozšířena o objektové rysy, tj. stejně jako třídu pomocí `class` je ji možné deklarovat pomocí `struct`
- jediný rozdíl je v implicitní viditelnosti
- pokud není viditelnost deklarována explicitně, tak u `class` je automaticky `private`, u `struct` je automaticky `public`

Úkol

Navrhněte a naimplementujte třídu, která uchovává informace o bodech v dvourozměrném prostoru. Vymyslete vhodné metody. Ověřte chování na jednoduchém programu

Atributy:

double *x, y*;

Metody:

nastavení hodnot podle parametrů *x, y*

nastavení hodnot podle polárních souřadnic

nastavení hodnot podle jiného objektu bod

výpočet vzdálenosti od počátku

výpočet vzdálenosti od jiného bodu

výpočet úhlu (polární souřadnice)

posuv bodu - podle hodnot *dx, dy*

tisk – vytiskne souřadnice ve tvaru [*x, y*]


```
class TBod
{
  private:
    double x,y;
public:
  void nastav(double px, double py);
  void nastav_polar(double vzdal, double uhel);
  //uhel je v radianech
  // nastaveni podle jineho bodu
  void nastav(TBod &bod);
  ...
}
```